

ma koje su postale dio mog saznanja *o Bosni i Hercegovini, o Bošnjacima i o nama*, što moje brige značajno umanjuje, moj san čini puno mirnijim, a moju sutrašnjicu mnogo izvjesnijom. Konstatiram da je lahko *koračati* kroz život, ako slijedimo *plemenite, istinske i realne* ciljeve koji nas neprestano

usmjeravaju i našim *radnjama* daju smisaon prizvuk, a uvjeren sam da jednu *takvu dimenziju* ima i naš rukopis. Autor je u želji da eliminira ono *sizifovski tragično* u egzistiranju jedne države, jednog naroda i nas samih upravo *traga*o za takvim ciljevima ♦

Hasnija Muratagić-Tuna

Vrijedan doprinos proučavanju Kur'anskog teksta

(Esad Duraković, Lutvo Kurić: KUR'AN STILSKO I MATEMATIČKO ČUDO, Svjetlostkomerc, Sarajevo, 2006)

*Pitanja koja se ne mogu riješiti bez pozivanja na iskustvo jesu
ili matematika ili lingvistika.*

Bernard Russell

Sve je odista u velikim riječima, a velike riječi zapisane su u svetim knjigama. One su izvezene zlatnom žicom bogatih mogućnosti stvaralačkog jezičkog izraza. Od pojave Kur'ana pa do naših dana napisan je veliki broj radova koji se bave njegovim tumačenjem. Naprosto je teško pobrojati sve orijentacije, metodološke i teorijske, koje se bave njegovim

fenomenom. Jedna od važnijih je lingvostilistička metoda, bez koje nije moguće govoriti o stilu Kur'ana kao cjelovitom fenomenu. Kur'anski model jezika po prirodi stvari nosi elemente koji su specifični samo za tu jezičku manifestaciju. U diskusiju o fenomenima i vrijednostima njegovim poodavno su se uključili lingvisti i književni teoretičari, s namjerom

da objasne lingvističke i književne osobenosti ovoga u mnogo čemu izuzetnog djela.

Kur'an je, van svake sumnje, specifičan fenomen. U njemu postoje komponente koje se ne mogu ad hoc vrednovati. Ovo samo po sebi implicira i zaključak da se Kur'an ne može smjestiti u ustaljene sheme i ne može se ocjenjivati standardnim mjerilima prihvatljivim za tekstove drugačijeg tipa i drugačije strukture.

Iako je o jeziku Kur'ana često i mnogo govoreno, čini se da je ostalo još dosta prostora da se o njemu raspravlja. Primjena savremenih procedura lingvističke analize, posredstvom drugih nauka, omogućava dublje i potpunije zalaženje u fenomenološku strukturu Kur'ana.

Stav čovjeka naše epohe prema Kur'anu sasvim je drugačiji od stava ljudi prije petnaest stoljeća, pa i prije jednog stoljeća, ali je jedno sigurno, informativna vrijednost njegova nije ni do danas ispitana. Količina i karakter informacija su promjenljivi. Mjera vrijednosti informacije, naročito u poetskoj sferi, nije ista za sva vremena. Očito je da se mijenja. Njena količina uvijek raste. Na koji način se mjera vrijednosti Teksta mijenja tokom vremena, vjerovatno niko ne može u potpunosti rekonstruirati. Pokušaji svake vrste analize Teksta pomažu da se on bolje shvati. Udruživanje lingvisti i naučnika različitih profila u

objašnjavanju Teksta pokazuje da je Tekstu moguće metodološki prići na veoma različite načine; onako kako je uobičajeno u tradicionalnoj lingvistici, ili se može proučavati primjenom modernih metoda, s procedurom koja osigurava što veću tačnost u fiksiranju i opisima jezičkog sistema Kur'ana. Za kompletno izučavanje Kur'ana očito je neophodna saradnja naučnika iz različitih naučnih oblasti. Metodologija mora biti podređena cilju i rezultatima. Ono što ostaje van spora jeste činjenica da i matematički opisi moraju biti što prisutniji u ispitivanju kur'anskog teksta. Bez njih ne može biti konačnih rezultata niti optimalnijih rješenja. Ovakav pristup Tekstu nimalo ne treba da iznenađuje, jer je poznato da su u islamu religija i nauka smatrane sestrama bliznakinjama.

Nova knjiga koju nam nude E. Duraković i L. Kurić upravo se odnosi na metodologiju izučavanja Kur'ana. Govori o različitim teorijskim pristupima koji dovode do istih rezultata. Dva su autora izgradila vlastite teorijske stavove i vlastite metode u izučavanju kur'anskoga teksta, ali, umjesto očekivane distinkcije, na relaciji poetika – matematika, došlo se do kompatibilnosti, odnosno do istih rezultata.

Knjiga KUR'AN STILSKO I MATEMATIČKO ČUDO podijeljena je na dva dijela. Naime, dva autora različitim metodama interpretiraju kur'anski tekst. Jedna je stilistička, dru-

ga matematička. Prvom se služi Esad Duraković, drugom Lutvo Kurić. U ovoj se knjizi, po riječima autora, prvi put zajedno nude ove dvije metode. Dosada se vjerovalo da su one inkompatibilne. Autori polaze od činjenice da snaga ovoga teksta počiva na njegovoj otvorenosti, a razvoj prirodnih nauka u našem vremenu omogućava dublje i suptilnije prodiranje u tajne koje nosi ovaj tekst.

Interesantno je napomenuti da su E. Duraković i L. Kurić istraživali istu pojavu (konsonantske grupe na početku 29 sura), nezavisno jedan od drugoga, ali su iz različitih uglova posmatranja došli do istih rezultata. Dakle, djelo koje je pred nama na nov način odgoneta tajanstvene konsonantske grupe 29 sura Kur'ana, odnosno 74 konsonanta u kombinacijama koje se često ponavljaju. Konsonanti nisu lekseme. Riječ je o grupama koje ostvaruju svoja značenja samo u širokome kontekstu, tvrdi E. Duraković. To isto, ali matematičkim putem, dokazuje i L. Kurić. Obojica nalaze smisao broja 14 u činjenici da je to polovina arapskog alfabetu. Otkrivaju smisao dualnosti i još mnogo toga. Slučajno saznajući da su otkrili isti Smisao, rezultate svojih istraživanja objedinili su u jednu knjigu.

U centru Durakovićevog interesiranja je poetska gramatika Kur'ana, odnosno jezik i stil kao fundamentalna sredstva poetike Kur'ana. Duraković

objašnjava izuzetne specifičnosti ovoga teksta, kao i to da se Kur'an po mnogim svojim osobinama razlikuje od poetike poznate u arapskom svijetu do pojave Kur'ana. Naročito naglašava da je Kur'an "zadivljavao umove mnogovrsnim oblicima svoga djelovanja i nikada dokraja otkrivenim slojevima svojih istosmjernih smislova, u čemu istaknuto mjesto zauzimaju književne vrijednosti Teksta i njegova čudesna poetička uređenost". Tu uređenost matematičkim putem dokazuje i L. Kurić.

Poetika Kur'ana ostala je samosvojna i specifična, i gotovo da i nije bilo pokušaja da se ona oponaša. Model kur'anske poetike je bilo nemoguće ponoviti. Neponovljivost Kur'ana treba shvatiti kao aksiom, jer je riječ o originalnom stvaraocu – Allahu. Kur'an je Objava od Gospodara svjetova. Naprosto smo impresionirani preciznostima i zakonomjernostima za koje se ne može pretpostaviti da potječu od jednog čovjeka koji je živio prije petnaest stoljeća. Kur'anski jezik je fenomen sam po sebi značajan i kategorijalan.

E. Duraković je naslutio naročite numeričke vrijednosti konsonantskih skupova kojima počinju neke sure Kur'ana, ali je i vrlo oprezno zaključio da je apsolutno pogrešno cijeli kur'anski tekst svoditi na matematičku dimenziju, kako su inače činili neki ispitivači Teksta. Numeričke vrijedno-

sti konsonanata ispituje i L. Kurić. On ih egzaktno analizira, ali niti poriče, niti afirmira njihovu stilsku vrijednost. E. Duraković prihvata njegove rezultate, tj. rezultate do kojih je došao denotativnim jezikom matematike, i uspostavlja koneksiju sa svojom konotativnom stilističkom analizom. Dakle, između dvije naizgled suprotne analize pronalaze se dodirne tačke na “nekom nepoznatom prostoru”, i one se sintetišu.

Brojni ispitivači Teksta ukazivali su na činjenicu da su spomenute konsonantske grupe zapravo šifre koje će svoj čudesan smisao pokazati negdje u budućnosti. Vršeći kompjutersku analizu, Lutvo Kurić je najprije uočio da konsonantske grupe predstavljaju šifre koje otkrivaju čudesni smisao najvišeg matematičkog reda i sklada. Pokazao je da su ti brojevi raspoređeni po određenim pravilima u ime jedne više harmonije. L. Kurić kodovima koji se ponavljaju traži prepoznatljive obrasce, odnosno zajedničku matricu koja se krije, a koju je ipak moguće pronaći. On pridodaje dobrodošlu, novu perspektivu u polju Teksta. Brižljivom analizom, po matematičkim zakonima, otkriva inače nepristupačne aspekte jezičke strukture Teksta. L. Kurić pokazuje da postoji organizacija naročite vrste u Tekstu kao sistemu. A da bismo shvatili korektnost koju za sobom povlače Kurićeve ideje, moramo podrobnije slijediti logiku

njegovog dokazivanja. L. Kurić nastoji da prodre do samih postupaka, do onih sistema pravila i odnosa koji im omogućavaju da imaju značenja. Konsonantskim skupovima je odredio numeričku vrijednost i na osnovu njih utvrdio neke računске zakonitosti i u većim strukturnim cjelinama. Matematički preciznim rezultatima upućuje na intencionalnu uređenost kur'anskog teksta. “Kurić otkriva jezik matematike i djelovanje matematičkih zakona u Tekstu implicirajući njihovu samodovoljnost, ili neovisnost od estetskog”, ističe E. Duraković. Suština, ili, bolje reći, cilj Kurićeva proučavanja jeste da pokaže božansko porijeklo Teksta, a ne da kao poetičari pomoću matematike afirmira njegove stilske i estetske vrijednosti.

Poznato je da književnost stalno podriva i izmiče svemu što prijete da postane krut kod ili da se pretvori u eksplicitna pravila tumačenja. Književna djela stalno narušavaju kodove. To dolazi otuda što je književnost istraživanje mogućnosti doživljaja, preispitivanje kategorija kroz koje sagledavamo svijet i sebe u svijetu. L. Kurić pronalazi kodove u kur'anskom tekstu (primarne /19 i 7/ i sekundarne /29/, koje nalazimo u kombinacijama: 197, 247, 719, 783, 931 1907, 1856), čime potvrđuje da on nije književno djelo. On je u Tekstu pronašao jedan dodatni znakovni sistem, specijalan skup konvencija za stvaranje značenja.

Tragao je za određenim brojevima koji su od nekog značaja za sadržaj Teksta. Doduše, interesirale su ga, za ovu priliku, konsonantske grupe na početku 29 sura. Pružio je impozantan broj matematičkih dokaza u kojima pokazuje da se ne radi o nekakvoj konvenciji arapske poezije, konvenciji koju su pjesnici njegovali i poštovali, već o nekom smislenom rasporedu određenih kodova u Tekstu. L. Kurić na jedan nov način prilazi kur'anskom tekstu, oslobođen stega konvencionalnih jezičkih kodova i znakovnih odnosa, i otkriva jedan poseban slučaj određenih kodova. Dokazuje da u Tekstu upravljaju vrlo stroge dodatne konvencije. Kodovi jednostavno daju nešto što ima značenje, i ističu nešto što je u Tekstu veoma bitno. Oni pojačavaju značenje koje nose drugi znaci u Tekstu, i, normalno, ne podrivaju ih. Jednostavno rečeno, Kurić dokazuje da je u Tekstu sve savršeno tačno, matematički precizno, a to upućuje na zaključak da je primarni cilj Objave argumentativnost, a ne estetičnost. Estetska vrijednost svojstvena je književnim djelima. Otuda u uvodnom dijelu E. Duraković detaljno objašnjava razliku između poetskog jezika i jezika matematike, ali ih ne suprotstavlja. Duraković naglašava da se može govoriti o simultanom djelovanju dva jezika i dvije poetike u istom smjeru, očito svjesne jedna druge, te da sarađuju na neočekivan

način. Otkrivaju Tekst na neočekivan način.

U uvodu se jasno ističe da su u kur'anski tekst svjesno ugrađena najviša iskustva književnog izraza, ali, ipak, on nije književno djelo. Na tu činjenicu, zaista, i sam Tekst upozorava. Baš to, smatraju autori, nijedan ozbiljan istraživač ovoga teksta ne smije zaboraviti. Ukoliko se previdi ova činjenica, svako tumačenje Teksta je pogrešno. Svakom ispitivaču mora biti jasno da se radi o tekstu naročite vrste; u njemu se ne smije zanemariti autorska intencionalnost. To je tvorevina koja odbija da bude prihvaćena kao umjetnina. Zato E. Duraković objašnjava različit odnos umjetničkog i kur'anskog teksta prema stvarnosti. Vrlo lijepo zapaža da umjetničko djelo polazi od stvarnosti i završava u sferi fikcije. Za razliku od njega, kur'anski tekst je čvrsto vezan za realnost. Otuda je za njega bitno da uvjerava argumentima, "a ne da estetizira samodovoljnim fikcijama". Zbog toga njegova matematička poetika djeluje snažno. Upućuje na "božansku uređenost stvarnosti". U suštini, književnu i matematičku poetiku u Tekstu karakterizira uređenost i sistematičnost. One sa različitih polova ukazuju na težnju Teksta da stalno afirmira vlastitu uređenost, ali i uređenost svijeta koji predstavlja. Kur'anski tekst mnogo insistira na stvarnosti, te poetskim i matematičkim jezikom uranja u apsolutnu stvarnost prostora i vremena.

Odatle se izvlači zaključak da vjera nije stvar fikcije i estetiziranja, "već je ona najsuštastvenija stvarnost". Tekst je, zapravo, kreiran tako da zadovolji i dušu i um čovjekov, jer se podjednaka važnost daje oboma. Konotativno i denotativno djeluju u simultanom sadejstvu. U Tekstu je uspostavljen skladan odnos između poetskog i matematičkog jezika. Ta je veza veoma suptilna, teško uočljiva, ali snažna.

U ovoj knjizi, dakle, dvojica autora pokazuju da poetski jezik Kur'ana, kojim se upravljaju specifični ciljevi poruke, i koji daje više slobode asocijativnim procesima, uključuje i izvjestan stepen matematičkih pojava koje djeluju u pravcu posebne afirmacije poetike ovoga teksta. Predočava se sistem koji proizvodi značenje.

Matematika je najmoćnije sredstvo ljudskog uma za upoznavanje količinskih odnosa u prirodi, zato ima ogromnu važnost za prirodne nauke iz kojih crpi zadatke za rješavanje. Za deskripciju i analizu konsonantskih grupa L. Kurić se služio matricama, odnosno pravougaonom mrežom elemenata (simbola), sastavljenim od redova i kolona. Tako iznalazi nove izražajne vrijednosti konsonantskih grupa i posebne oblike umijeća Tvorca Teksta. Vidi se da je nastojao da neke zakonitosti uoblič i objasni na način koji će biti zanimljiv i dostupan interesiranju i pažnji ljudi različitih intelektualnih profesionalnih nivoa.

On laskom jednostavnošću pokazuje čitaocu ispravnost vlastitih dokaza i uvjerenja o izuzetnoj organiziranosti Teksta, zapravo o izuzetnoj vještini sastavljača, tj. njegovom savršenstvu. Tekst, između ostalog, i zbog toga ima djelotvornu moć.

Iako se na osnovu analize konsonantskih grupa 29 sura ne može mjeriti i ocjenjivati cijeli Tekst, moglo bi se, ipak, reći da u Tekstu ima dovoljno elemenata koji ukazuju na glavne karakteristike uređenosti Teksta. Očito je građen po čvrstoj povezanosti uzroka i posljedice. Doima se kao najsigurnija oznaka nadnaravnog genija. Informativnost pokazanih zakonomjernosti koje važe za konsonantske grupe treba prenijeti na širi plan, na cijeli Tekst, iako će to biti složen i nimalo lahak posao, ali će predočiti jedan vrlo kompleksan sistem pravila rasporeda jezičke građe, njene dublje informativne vrijednosti i sve njene poruke.

Matematički dokazi, kao ni bilo koja druga formalizacija Teksta, ne bi imali svrhe ako bi bili sami sebi cilj, ako ne bi otkrivali neke unutrašnje i spoljašnje relacije vrijednosti i suštinu dokazanih zakonomjernosti. Dalja ispitivanja pokazat će opravdanost matematičke analize, ali i to da Tekst funkcionira i na principima geometrijske harmonije, proporcije i simetrije, da je kreiran prema principima sklada i ljepote, ali one univerzalne i neponovljive.

Knjiga koju nam nude E. Duraković i L. Kurić tek je uvertira za nove istraživačke poduhvate u proučavanju kur'anskog teksta. Ona otvara nove vidike i šira proučavanja poetskog jezika i uopće smisla Teksta i posredstvom egzaktnog jezika matematike. Dvije poetike dijametralno suprotne otkrivaju isto – isti smisao, a samim tim i nadnaravnu ljepotu. Činjenice koje nam predočavaju i znalački tumače ovi autori bit će od velike koristi svakome ko se zanima za Kur'an. Služeći se podacima moderne spoznaje, dokazuju autentičnost Teksta, što će, vjerujemo, pokolebati sve one koji odbijaju svojstvo Kur'ana kao objavljene knjige.

Knjiga KUR'AN STILSKO I MATEMATIČKO ČUDO E. Durakovića i L. Kurića predstavlja značajan poduhvat da se čitaocu pruži uvid u dva vida izučavanja Kur'ana – stilističkom i matematičkom, odnosno u dvije poetike. Mislimo da će ona umnogome izmijeniti pravce interesiranja za fenomen kur'anskog teksta, jer izučavanje jezika Kur'ana premješta u širi kontekst koji implicira ili izričito postavlja pitanje o moći i ustrojstvu ovog izuzetnog teksta. Za njegovo bolje razumijevanje, pokazuje se, potrebno je preskočiti dosadašnje načine i granice koje neki postavljaju i uključiti sve nauke koje će pomoći

u njegovom rasvjetljavanju, naročito egzaktnu matematiku. Mislimo da je ovo knjiga koja pristupa kur'anskom tekstu na originalan, neuobičajen način. U ovoj knjizi matematika je samo instrument raščlanjivanja odnosa koji postoje u Tekstu. Primjenom ove analize kur'anski tekst se ne svodi na određen broj matematičkih modela, već se u njemu otkrivaju čitave skale raznovrsnih relacija, a sve to omogućava da se Tekst doima znatno bogatijim. Vjerujemo da će ova knjiga mnoge potaknuti na drugačiji pristup i dalja ispitivanja Kur'ana, ali će i unijeti nemir u mnoga plašljiva srca, naročito ona nepripremljena na druga i drugačija tumačenja kur'anskog teksta.

Moramo naglasiti da način izlaganja, savremen pristup, teorijsko-metodološka opredjeljenja, i još puno toga, upućuje na autore koji će pobuditi pažnju naučne i stručne javnosti, ali i svih drugih koji se iz bilo kojih razloga zanimaju za kur'anski tekst.

Ne samo što je takvo djelo potrebno, i ne samo što takva djela dosada nismo imali, nego prije svega zbog novina koje ono donosi – KUR'AN STILSKO I MATEMATIČKO ČUDO E. Durakovića i L. Kurića sa zadovoljstvom preporučujemo čitalačkoj publici ♦